

Nadruk en intonatie binnen Nederlands-Duitse lingua receptiva conversaties

De invloed van spraakaanpassingen op alignment en begripelijkheid

Bachelorscriptie Communicatie- en Informatiewetenschappen
Niels van den Heuvel, 3348245
Departement Nederlands, Blok 2
Universiteit van Utrecht
Begeleiding: Jan D. ten Thije
22 november 2011

Samenvatting

Het effect van intonatie en nadruk op begrip binnen lingua receptiva conversaties tussen Nederlandse en Duitse respondenten is gemeten door een experiment uit te voeren met 20 koppels die samen een taak via Skype moesten oplossen. Daarbij werd gekeken hoe taalvaardigheid en rol invloed hebben op het gebruik van intonatie en nadruk, en hoe taalvaardigheid, intonatie en nadruk effect hebben op het succesvol oplossen van de taak. De receptieve taalvaardigheid van de participanten werd vastgesteld door het afnemen van een C-test. Vervolgens werden zij ingedeeld in één conditie (laag-laag, hoog-laag, hoog-hoog). Na het afnemen van het experiment werden de eerste vijf minuten van de gesprekken geanalyseerd. Er zijn significante effecten van conditie op het gebruik van nadruk gevonden. Daarnaast is gebleken dat het gebruik van intonatie en nadruk binnen hoog-laag gesprekken vaker kan leiden tot succes en dus meer begrip.

Inhoudsopgave

1. Introductie	3
2. Theoretisch kader	4
2.1. <i>Historisch perspectief</i>	4
2.2. <i>Verwantschap tussen Nederlands en Duits</i>	4
2.3. <i>Lingua receptiva</i>	5
2.4. <i>Alignment</i>	6
2.5. <i>Opzet</i>	7
2.6. <i>Vraagstelling en hypothesen</i>	7
3. Methode	9
3.1. <i>Design</i>	9
3.2. <i>Materiaal</i>	9
3.3. <i>Participanten</i>	10
3.4. <i>Procedure</i>	10
3.4.1. <i>Experiment</i>	10
3.4.2. <i>Transcriberen</i>	12
3.4.3. <i>Intonatie en nadruk</i>	12
4. Resultaten	13
4.1. <i>Invloed van taalvaardigheid op intonatie en nadruk</i>	14
4.2. <i>Invloed van rol op intonatie en nadruk</i>	14
4.3. <i>Invloed van receptieve taalvaardigheid op succes</i>	15
4.4. <i>Invloed van intonatie en nadruk op succes</i>	15
5. Conclusie	17
6. Discussie	19
7. Referentie	19
8. Bijlagen	21

1. Introductie

De afgelopen decennia staat de wereld – en daarmee haar bewoners, in het teken van technologische en sociale veranderingen. Mede dankzij vernieuwende communicatietechnieken en toenemende mobiliteit is de maatschappij onderhevig aan een nog altijd voortdurend proces van globalisatie (Gorman en McLean, 2003). Politieke, sociale, maar ook culturele en sociale integratie spelen hierin een grote rol en zorgen er voor dat onze leefomgeving langzaam de vorm begint aan te nemen van een ‘global village’ (Gorman McLean, 2003). In deze globale stad zijn er steeds minder beperkingen op het gebied van tijd en plaats en wordt het beter mogelijk geografische grenzen te overstijgen. Hierdoor krijgen wij als inwoners van deze globale stad dan ook steeds vaker te maken met mensen uit andere gebieden, met een andere cultuur en bovenal een andere taal.

Met name taal is van groot belang wanneer we te maken hebben met internationale- en culturele betrekkingen. Taal is namelijk het medium dat ons in staat stelt om met anderen te converseren en te communiceren. Personen met verschillende culturele- en talige achtergronden lopen echter tegen probleem aan; zij spreken niet dezelfde taal. Volgens Van Bezooijen en Gooskens (in Beerkens, 2010) zijn er drie oplossingen voor dit probleem. De eerste mogelijkheid is dat één van de spreker de taal van de ander gaat spreken. De tweede mogelijkheid is dat beide sprekers een derde taal als gemeenschappelijk communicatiemiddel gaan gebruiken. Deze optie wordt *lingua franca* genoemd, en over het algemeen wordt hier voor teruggevallen op het Engels. De derde en laatste mogelijkheid is dat beide sprekers hun eigen taal blijven spreken, ook wel receptieve meertaligheid of *lingua receptiva* genoemd (Ten Thije & Zeevaert, 2007; Ten Thije, 2010).

Lingua receptiva is een vorm van interculturele communicatie waarbij personen met een variërende cultuur- en taalachtergrond met elkaar communiceren door ieder hun eigen moedertaal te blijven spreken. Hierbij is het belangrijk dat de luisteraar voldoende receptieve vaardigheden bezigt om de ander te kunnen begrijpen in de betreffende vreemde taal (Ten Thije, 2010). Vooral wanneer men onvoldoende vaardigheden bezit om terug te vallen op Engels als *lingua franca*, of als men zich simpelweg duidelijker lijkt te kunnen uitdrukken in de moedertaal, biedt receptieve meertaligheid een prima uitkomst. Interessant is hier namelijk, dat men niet hoeft te beschikken over de volledige taalvaardigheid van een andere taal om deze communicatievorm te bewerkstelligen. Immers, wederzijds begrip kan al bereikt worden wanneer beide personen gebruik maken van hun passieve kennis van de andere taal (Rehbein, ten Thije & Verschik, 2012).

Essentieel is dat gebruikers van receptieve meertaligheid doorgaans bezig zijn met het bieden van aanvullende manieren om bij de luisteraar deze passieve kennis te activeren, waardoor men bezig is met een continu proces van begrip. Sprekers worden gestuurd om gebruik te maken van non-verbale elementen zoals formuleren en prosodie om samen tot overeenkomsten te komen. Deze aanpassingen worden door sprekers aangehaald zodat luisteraars de voor hen receptieve taal beter kunnen begrijpen (Rehbein, ten Thije & Verschik, 2012). Het succes van deze vorm van communicatie is dan ook te wijten aan het gezichtsbehoud van de ander en accommodatie waarbij de focus op de spreker ligt (Ten Thije, 2006). Dit betekent dat de spreker de gehele tijd bezig is met het begrip van de ander en hiermee gekoppeld ook de eigen wijze van formuleren. De hoorder doet op zijn beurt beroep op zijn beperkte kennis van de vreemde taal. De gesprekspartners ondervinden op deze wijze beiden voor- en nadelen binnen deze communicatievorm. Dit gegeven leidt tot een gelijkwaardige verhouding tussen de gesprekspartners, waardoor tevens de mogelijkheid op wederzijds begrip wordt vergroot (Ten Thije, 2006).

In deze paper staat deze manier van interculturele communicatie – *lingua receptiva* – centraal. Er wordt besproken in hoeverre deze manier van spreken leidt tot succesvolle communicatie, in het bijzonder tussen Nederlands- en Duitstalige personen. In dit onderzoek wordt gekeken hoe taalvaardigheid, maar met name spraakaanpassingen (in de vorm van intonatie en nadruk) van invloed zijn op het bereiken van wederzijds begrip bij gebruik van receptieve meertaligheid. Ik zal in hoofdstuk 2 dieper ingaan op achterliggende theorie die aansluit bij receptieve meertaligheid, tevens met betrekking op de Nederlands – Duitse verhoudingen. Ook wordt hier ingegaan op theorie die betrekking heeft op aspecten die van belang zijn om overeenstemming te bereiken tussen sprekers, in dit geval dus intonatie en nadruk. Verder wordt gekeken naar eerder onderzoek op dit gebied en hoe het huidige onderzoek aansluiting en verdieping biedt binnen dit onderwerp. Tot slot worden enkele vraagstellingen en bijbehorende hypothesen geformuleerd. In hoofdstuk 3 behandel ik de methodiek en opzet van het experiment dat afgenomen is. De resultaten van dit experiment zijn uiteengezet in hoofdstuk 4 en in hoofdstuk 5 koppel ik de resultaten van het experiment terug aan de vraagstellingen in een conclusie. In hoofdstuk 6 zal ik het onderzoek besluiten met een discussie.

2. Theoretisch kader

Receptieve meertaligheid als wijze van communicatie tussen sprekers met een verschillende talige achtergrond lijkt op het eerste gezicht onbekend en onpraktisch. Men is gewend om zich aan te passen aan de taal van de ander – Nederlanders passen zich zelfs aan wanneer vakantiegangers in eigen land vertoeven. Toch is receptieve meertaligheid geen onbekend communicatief gereedschap binnen internationale communicatieve settings. Het lijkt zich zelfs al enige tijd gevestigd te hebben als methode voor interculturele communicatie.

2.1. Historisch perspectief

Ten Thije (2010) beschrijft dat receptieve meertaligheid zich historisch gezien binnen Europa op verschillende plaatsen heeft ontwikkeld. Rond de middeleeuwen, toen er nog geen standaard talen aanwezig waren, was het een middel voor handelaren om communicatie mogelijk te maken. Men sprak zelf een eigen dialect en was het gewend om te luisteren naar overeenkomsten met dit eigen dialect om op deze manier de ander te begrijpen. In Scandinavië is receptieve meertaligheid ook altijd een effectieve vorm van communicatie geweest. Doordat de talen Noors, Zweeds en Deens veel typologische overeenkomsten hebben is het in dit gebied altijd mogelijk geweest om elkaar deels te verstaan en begrijpen (Ten Thije, 2010). Ook op Nederlands – Duits gebied speelt *lingua receptiva* een rol. Uit onderzoek blijkt dat 24,7 procent van inwoners in een Nederlands-Duitse grensstreek bekend is met receptieve meertaligheid, waar het door 7,9 procent ook daadwerkelijk wordt toegepast (Ten Thije 2010; Beerkens 2010). Deze mogelijkheid tot grensoverschrijdende communicatie tussen Nederlanders en Duitsers is een interessant gegeven. Het verwantschap tussen de talen is merkbaar, maar in hoeverre er daadwerkelijk receptieve communicatie uit voortvloeit is een verder uit te werken punt.

2.2. Verwantschap tussen Nederlands en Duits

Het is niet vanzelfsprekend dat Nederlanders en Duitsers in een gesprek overschakelen naar het gebruik van *lingua receptiva*. Veelal lijkt er toch sprake te zijn van aanpassing aan de taal van de ander of het terugvallen op Engels als *lingua franca* (Ten Thije, 2006). Ondanks dat Nederland en Duitsland zowel op geografisch als linguïstisch gebied dicht bij elkaar liggen, betekent het dus niet automatisch dat zij onderling gebruik maken van receptieve meertaligheid. Gooskens (2005) verklaart dat Nederland onderdeel is van de Germaanse taalfamilie, welke onderverdeeld kan worden in het Noord-Germaans (Scandinavische talen,

IJslands en Faeröers) en het West-Germaans. De laatste is op zijn beurt weer te verdelen in Kustgermaans (Engels en Fries) en Landgermaans (Nederlands en Duits). Deze historische afstamming verklaart het verwantschap, maar verklaart niet dat Nederlands en Duits hedendaags op elkaar lijken. Toch laat een onderzoek van Gooskens (2005) zien dat Duits van alle andere Germaanse talen – met uitzondering van het Fries – de meeste overeenkomsten heeft met de Nederlandse taal. Verder stellen Beerkens en Ten Thije (2010) dat Nederlanders, gezien de beperkte omvang van het land, altijd meerdere vreemde talen hebben aangeleerd voor buitenlandse communicatie, waaronder Duits. Hiernaast bestaan er door de aangrenzende ligging van Nederland en Duitsland verschillende dialecten in de grensgebieden, waardoor communicatie onderling mogelijk werd gemaakt (Beerkens, 2010). Deze laatste vorm laten we in deze paper buiten beschouwing. Tot slot behoort Duits op Nederlandse middelbare scholen over het algemeen tot het vaste onderwijspakket, waardoor veel Nederlanders over enige basiskennis van het Duits beschikken.

Ook Duitsers zijn met de tijd beter wegwijs geworden in de Nederlandse taal. Sinds de studie Nederlands voor het eerst op universitair niveau werd gegeven in Oldenburg in 1980, is het aantal Nederlandssprekende Duitsers aanzienlijk toegenomen (Beerkens, 2010). Bij Nederlanders is dit juist omgekeerd; zij zijn – mede door toenemend gebruik van Engels als *lingua franca* – juist minder gebruik gaan maken van Duits, waardoor de vaardigheid in deze taal is afgenomen. Het feit dat de talige competenties op deze manier naar elkaar zijn toegetrokken, biedt juist mogelijkheid voor het gebruik van receptieve meertaligheid (Beerkens, 2010). Vandaar dat deze twee talen dan ook interessant zijn om te gebruiken voor de analyse.

2.3. *Lingua receptiva*

Lingua receptiva kan worden beschreven worden als een vorm van communicatie waarbij personen een andere taal spreken dan de gesprekspartner, maar elkaar desondanks begrijpen zonder tussenkomst van *lingua franca* (Rehbein, Ten Thije & Verschik, 2012). Hierbij is het van belang dat het typologische verwantschap tussen de betreffende talen enigszins beperkt is en dat de andere taal wel degelijk geleerd moet worden om begrijpelijk en verstaanbaar te zijn (Ten Thije, 2006). Bij communicatie tussen de Nederlands- en Duitse taal zijn allebei deze punten dan ook van toepassing.

Uit eerder onderzoek naar receptieve meertaligheid van Ten Thije (2006) is al gebleken dat binnen een institutionele setting Nederlanders en Duitsers op een succesvolle wijze overleg kunnen voeren, door elk hun eigen taal te blijven spreken. Het is zinvol om hier bij te vermelden dat het hier echter ging om gesprekspartners met zowel hoge taalvaardigheid in de eigen als in de vreemde taal. Ten Thije (2010) stelt echter ook dat in het interessant is om te kijken naar wat het minimale niveau van taalbeheersing moet zijn, wil je de betreffende taal als *lingua receptiva* kunnen gebruiken. Juist om deze reden is in dit onderzoek ook lage taalvaardigheid meegenomen.

Binnen *lingua receptiva* bestaat een onderscheid tussen de rol die een luisteraar en spreker binnen een gesprek hebben (Rehbein, Ten Thije & Verschik, 2012). De luisteraar tracht een beeld te schetsen van de talige competenties van de ander, door te letten op formulering, reacties en prosodie. De spreker probeert op zijn beurt overeenstemming te bewerkstelligen bij de hoorder door het aanpassen van zijn spraak. Aan de grondslag van prosodische spraakaanpassing ligt het idee wat voor de luisteraar tot het beste begrip zou kunnen leiden (Rehbein, Ten Thije & Verschik, 2012). Deze wisselwerking tussen spreker en luisteraar om tot gemeenschappelijk begrip te komen valt te koppelen aan het idee van *alignment*.

2.4. Alignment

Alignment houdt in dat gesprekspartners samen proberen een mentale overeenstemming te creëren van een betreffende situatie. Wanneer het situatiemodel van beiden op elkaar aansluit, is er sprake van een succesvol dialoog (Costa, Pickering & Sorace, 2008). Alignment vindt plaats op linguïstisch niveau, namelijk op het terrein van woorden, geluiden en grammatica. Er is echter ook sprake van alignment op een non-linguïstisch niveau, dit gebeurt wanneer syntactische structuur, maar ook fonetiek, nadruk en spreeknelheid een rol spelen (Costa, Pickering & Sorace, 2008). Deze non-linguïstische vorm van alignment speelt een rol in dit onderzoek, aangezien intonatie en nadruk invloed kunnen uitoefenen op het bereiken van dergelijke alignment tussen gesprekspartners.

Wat betreft spreeknelheid heeft onderzoek van Khatib (2010) aangetoond dat participanten meer woorden herkenden en begrepen wanneer de snelheid van spraak afnam. Ook Zhao (1997) kon uit empirisch onderzoek concluderen dat een langzame spreeknelheid leidt tot beter begrip bij de luisteraar van een vreemde taal. Aangezien Nooteboom (1997) stelt dat nadruk gepaard gaat met een langzame spreeknelheid (benadrukte woorden duren 20 procent langer dan niet benadrukte woorden), zou men hetzelfde effect kunnen verwachten bij nadruk. Nadruk zou in dat geval eveneens kunnen leiden tot een toename van woordherkenning en begrip.

Onderzoek van Gustafson en Neiberg (2010) bevestigt het gebruik van prosodie om alignment te bereiken, door te kijken naar intensiteit (nadruk) en intonatie bij feedbackuitingen. Alignment door middel van nadruk blijkt vaker voor te komen dan alignment door gebruik van intonatie. Het is echter belangrijk om op te merken dat het in dit onderzoek slechts draaide om feedback en niet om andere soorten uitingen. Onderzoek van Natale daarentegen (1975) richtte zich op uitgebreidere uitingen, namelijk antwoorden van één woord of vijf lettergrepen. Hieruit blijkt dat vocale intensiteit (nadruk) wordt aangepast aan het gedrag van de gesprekspartner, en op deze manier tot alignment leidt (Natale, 1975). Dit is interessant voor het huidige onderzoek, aangezien het niet slechts feedback en antwoorden betreft in de analyse, maar kijkt naar uitingen in het algemeen.

Volgens 't Hart (1990) corresponderen variaties in toonhoogte (intonatie) met beoogde acties van de kant van de spreker. Een experiment van Darwin (in Nooteboom, 1997) laat zien dat een boodschap makkelijker te onderscheiden is wanneer er sprake is van variatie in toonhoogte. Er waren circa 20 procent minder herkenningfouten op woorden wanneer er gebruik werd gemaakt van variërende toonhoogtes. Aan de andere kant leiden de natuurlijke variaties in intonatie volgens Nooteboom (1997) niet tot merkbare verschillen in de perceptie van spraak. Suzuki en Katagiri (2004; 2005) bevestigen daarnaast dat het gebruik van prosodische functies tot overeenstemming kan leiden tussen twee gesprekspartners in een dialoog, maar hebben het niet expliciet over een toename in begrip. Verder stelt Nooteboom (1997) dat benadrukking van woorden een onderscheid aanbrengt tussen belangrijke en minder belangrijke informatie. Nadruk zou een gereedschap voor de spreker zijn om aan te geven dat het gaat om nieuwe informatie, maar ook om de thematische relatie met de context te accentueren.

Tot slot bestaat er op het gebied van communicatie tussen mens en computer onderzoek dat een verband tussen prosodie en begrip aantoonde. Onderzoek van Suzuki en Katagiri (2004) richt zich op de menselijke neiging van prosodische accommodatie richting de (gemedieerde) gesprekspartner. Hieruit kwam naar voren dat een dialogensysteem deze menselijke neiging kan beïnvloeden en zo door middel van prosodie herkenning te vergroten. Dit houdt in dat het gebruik van prosodie sneller kan leiden tot spraakherkenning. Vooral binnen lingua receptiva is dit een belangrijk gegeven, want wanneer men de taal van de ander sneller en beter herkent kan dit eerder zorgen voor alignment tussen de gesprekspartners.

2.5. Opzet

In deze paper wordt gekeken naar het gebruik van lingua receptiva tussen Nederlands- en Duitstalige gesprekspartners. Met de voorgaande theorie in het achterhoofd, is het in dit onderzoek vooral zaak om te kijken wat de invloed van nadruk en intonatie is op het bereiken van alignment tussen gesprekspartners, en daarmee de mate van succes van een conversatie. Hierbij wordt, als uitbreiding op eerder onderzoek, niet alleen gekeken naar personen met een hoge- maar ook met een lage taalvaardigheid. Op deze manier zijn participanten te verdelen over drie condities: laag-laag, hoog-laag, hoog-hoog, waarbij hoog of laag staat voor de receptieve taalvaardigheid van de participant. Het experiment houdt in dat gesprekspartners samen een taak moeten oplossen binnen een bepaald tijdsbestek. De taak houdt in dat de ene gesprekspartner de ander via een bepaalde route naar zijn locatie moet loodsen. Daarbij is de rol van de participant binnen het gesprek gemanipuleerd. Een gesprekspartner kan de rol van guide of follower krijgen toegewezen, waarbij de guide te zien is als de routebeschrijver van het gesprek. In hoofdstuk 3 zal het experiment uitgebreider worden toegelicht.

2.6. Vraagstelling en hypothesen

Uit voorgaande onderzoeken komt naar voren dat er binnen verschillende gebieden is gebleken dat er een samenhang bestaat tussen prosodie en alignment. Toch lijkt het niet helemaal duidelijk te zijn wat de exacte invloed is van nadruk en intonatie op begrijpelijkheid. Tevens is het onduidelijk hoe het gebruik van intonatie en nadruk beïnvloed wordt door het gebruik van receptieve taalvaardigheid. Dit zijn dan ook punten waar het huidige onderzoek de focus op legt. In eerdere onderzoeken werd het gebruik van nadruk en intonatie behandeld bij uitingen die als feedback dienen, of bij uitingen van beperkte omvang. In dit onderzoek wordt echter ingegaan op uitingen in het algemeen, met uitzondering van feedback en backchanneling (signalen die begrip of aandacht van de luisteraar aangeven). Daarnaast heeft eerder onderzoek binnen lingua receptiva conversaties zich nog niet specifiek toegespitst op het gebruik van prosodie – en dan met name nadruk en intonatie. De algemene vraag die voortvloeit uit eerder genoemd onderzoek is in hoeverre sprekers gebruik maken van deze vormen van spraakaanpassing om een boodschap succesvol over te brengen aan de luisteraar.

Zoals eerder aangegeven ligt in deze paper de focus op het gebruik van nadruk en intonatie binnen lingua receptiva gesprekken tussen Nederlanders en Duitsers. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen sprekers met een hoge of lage vaardigheid in de taal van de ander. De hoofdvraag waar het onderzoek zich op richt is:

In hoeverre leidt het gebruik van nadruk en intonatie tot een beter begrip binnen lingua receptiva conversaties tussen Nederlanders en Duitsers?

Deze hoofdvraag is onder te verdelen in enkele subvragen:

1. *In welke mate beïnvloedt receptieve taalvaardigheid het gebruik van nadruk en intonatie?*
2. *In welke mate beïnvloedt de rol het gebruik van nadruk en intonatie?*
3. *In welke mate beïnvloedt de receptieve taalvaardigheid het tot een succes brengen van de taak?*
4. *In welke mate beïnvloeden het gebruik van nadruk en intonatie het tot een succes brengen van de taak?*

Gesprekspartners kunnen een gesprek pas tot een succes brengen wanneer zij elkaar begrijpen. Dit succes – en daarmee het begrip – hangt samen met in hoeverre de gesprekspartners alignment bereiken. Er moet namelijk sprake zijn van alignment om tot een succesvol dialoog te komen, die in dit geval mogelijk bereikt kan worden door het gebruik van nadruk en

intonatie. Aangezien bij een hogere taalvaardigheid minder moeite gedaan hoeft te worden om alignment te bereiken, is de verwachting voor subvraag 1 dat gesprekken binnen de hoog-hoog conditie minder intonatie en nadruk bevatten dan gesprekken uit de condities hoog-laag en laag-laag. Verondersteld wordt dat gesprekken in de laag-laag conditie het meeste intonatie en nadruk bevatten, omdat zij de meeste moeite moeten doen om alignment te bereiken. Dit leidt tot de volgende hypothesen:

- H1. In gesprekken binnen de laag-laag conditie wordt meer gebruik gemaakt van intonatie dan achtereenvolgens gesprekken binnen de hoog-laag en de hoog-hoog conditie.
- H2. In gesprekken binnen de laag-laag conditie wordt meer gebruik gemaakt van nadruk dan in gesprekken binnen achtereenvolgens de hoog-laag en de hoog-hoog conditie.
- H3. Sprekers met een lage taalvaardigheid maken meer gebruik van intonatie en nadruk dan sprekers met een hoge taalvaardigheid

Daarnaast is het zo dat met intonatie en nadruk getracht wordt het begrip bij de ander te vergroten. In dit geval is het de guide die de follower vanuit positie A naar B moet brengen en dus het meeste bezig zal zijn met de routebeschrijving. Ervan uitgaande dat dit onderdeel een helder begrip bij de follower verondersteld, zal hier voor de guide het meeste werk in het verschiep liggen. De verwachting voor subvraag is 2 daarom ook dat de guide meer gebruik zal maken van intonatie en nadruk dan de follower.

- H4. Sprekers die de rol van guide hebben, maken meer gebruik van intonatie en nadruk dan sprekers met de rol van follower.

Voor de derde subvraag is de receptieve taalvaardigheid van belang. De veronderstelling is dat gesprekspartners die beide een hoge taalvaardigheid hebben elkaar hoogstwaarschijnlijk goed verstaan. De vraag of zij de taak daarmee beter tot een succes brengen staat daarbij centraal. Gesprekspartners met een lage taalvaardigheid daarentegen verstaan elkaar aanzienlijk minder. De verwachting voor subvraag 3 is dat gesprekken in de hoog-hoog conditie de taak vaker volbrengen dan gesprekken binnen de hoog-laag en laag-laag conditie. De laag-laag conditie zal de minste gesprekken hebben waarbij de taak is geslaagd.

- H5. Gesprekken binnen de hoog-hoog conditie zullen vaker succes hebben bij het volbrengen van de taak dan gesprekken binnen de hoog-laag conditie.
- H6. Gesprekken binnen de hoog-laag conditie zullen vaker succes hebben bij het volbrengen van de taak dan gesprekken binnen de laag-laag conditie.

Tot slot is het van belang om te kijken hoe intonatie en nadruk helpen bij het laten slagen van de taak. Hiervoor kijken we naar hoe gesprekken met meer intonatie en nadruk vaker leiden tot het succesvol afronden van de taak. De verwachting bij subvraag 4 is dat, in zijn geheel gezien, intonatie en nadruk niet automatisch leiden tot het vaker slagen van de taak. Echter, gekeken binnen de condities laag-laag en hoog-laag, wordt verwacht dat gesprekken met meer intonatie en nadruk vaker succes hebben in het volbrengen van de taak.

- H7. Het gebruik van intonatie en nadruk leidt niet tot meer succes bij het volbrengen van de taak.
- H8. Binnen de laag-laag conditie leidt het gebruik van intonatie en nadruk vaker tot succes.

- H9. Binnen de hoog-laag conditie leidt het gebruik van intonatie en nadruk vaker tot succes.

3. Methode

3.1 Design

Binnen het experiment wordt getracht te achterhalen hoe personen hun spraak aan elkaar proberen aanpassen om alignment te bereiken. Hiermee ligt de focus met name op spraakaanpassing door middel van nadruk en intonatie. Het doel was om te kijken welke invloed receptieve taalvaardigheid heeft op het gebruik van nadruk en intonatie binnen een gesprek. Daarnaast is ook bekeken in hoeverre het gebruik van intonatie en nadruk tot een succesvoller gesprek leidt. Ook werd er gekeken hoe de rol van de spreker van invloed was op het gebruik van spraakaanpassingen.

Er waren binnen het experiment dan ook twee onafhankelijke variabelen: receptieve taalvaardigheid (resultierend in drie condities: laag-laag, hoog-laag en hoog, hoog) en rol binnen het gesprek (follower of guide). De afhankelijke variabelen zijn het aantal keer dat nadruk en intonatie voorkomt in een gesprek en de mate van succes binnen een gesprek. Aangezien we in dit design te maken hebben met twee onafhankelijke en twee afhankelijke variabelen, gaat het hier om een factoriëel between-groups onderzoeksontwerp.

3.2 Materiaal

Voorafgaand aan het experiment werd aan de respondenten gevraagd om twee vragenlijsten in te vullen. Deze eerste vragenlijst besloeg een enquête die de subjectieve taalvaardigheid bevroeg, alsmede wat algemene informatie over leeftijd, geslacht en opleiding. De tweede vragenlijst had de vorm van een C-test, waarmee de objectieve taalvaardigheid van de participanten werd vastgesteld. Beide vragenlijsten voor zowel Nederlanders als Duitsers zijn in bijlage 3, 4, 5 en 6 terug te vinden. Nederlanders kregen een Duitse test en Duitsers kregen een Nederlandse test waarbij bepaalde woorden onafgemaakt waren, en dienden te worden ingevuld. De mate waarin de respondenten in staat waren om deze onafgemaakte woorden in te vullen, resulteerde in een score die gezien kon worden als de taalvaardigheid. Voor het beoordelen van de C-tests is een schema gebruikt in tabel 1 staat weergegeven. Het behaalde aantal punten werd vervolgens als een percentage van het totaal aantal punten (totaal zijn er 144 punten te behalen) berekend tot de taalvaardigheid. Bij een score lager dan 50 procent werd een respondent bestempeld als laag, bij een score van 50 procent of hoger werd iemand bestempeld als hoog.

Figuur 1: Puntenschema C-tests

Juistheid	Punten
Volledig fout	0 punten
Grammaticale fouten (geslacht, tijdsvorm, meervoud/enkelvoud)	1 punt
Fout gespeld	1,5 punten
Volledig goed	2 punten

Na het indelen van de participanten in de juiste condities is het experiment afgenomen via het programma Skype. Het programma Skype maakt het mogelijk om telefonisch gesprekken te houden via het internet op een computer. Hiervoor is gekozen zodat tijdens de gesprekken visuele informatie in de vorm van gebaren werd uitgesloten en tevens omdat het op deze manier mogelijk was om het experiment af te nemen zonder dat respondenten fysiek aanwezig hoefde te zijn. De gesprekken via Skype zijn opgenomen en opgeslagen als audioformaat met de SkypeCallRecorder 2.1.1.1. De opgenomen gesprekken zijn getranscribeerd met het programma EXMARaLDA Partitur-Editor 1.5.

Tijdens de gesprekken maakten de respondenten gebruik van twee plattegronden van een kantoorgebouw, die zijn opgesteld en gebruikt in eerdere papers op dit gebied van Mangar (2011) en Hagemeier (2011). Deze plattegronden zijn gebaseerd op doelhoven die Bahtina (2011) gebruikte in haar onderzoek naar lingua receptiva tussen Russisch- en Eststalige gesprekspartners. De plattegronden van dat onderzoek zijn uitgebreid met kamers waarin zich pictogrammen bevinden. Dit is gedaan zodat de gesprekspartners meer houvast hebben om gezamenlijk over te communiceren (Mangar, 2011). De twee plattegronden verschillen daarnaast van elkaar wat betreft de lokalisering van de pictogrammen in de verschillende ruimtes. Verder is in één plattegrond de locatie van persoon A (follower) gemarkeerd, en in de andere plattegrond is de locatie van persoon B (guide) gemarkeerd. De twee plattegronden zijn terug te vinden in bijlage 1 en 2.

3.3 Participanten

Er werkten in totaal 40 participanten vrijwillig mee aan het experiment, wat resulteerde in 20 dialogen. De participanten zijn benaderd per e-mail, waarbij hen niets werd verteld over het doel van het experiment. Er werkten 20 Duitsers en 20 Nederlanders mee, waarvan er 23 vrouwen en 17 mannen waren. De leeftijden van de proefpersonen liep uiteen van 17 tot 58, met een gemiddelde van ongeveer 30 jaar. De participanten zijn op basis van taalvaardigheid ingedeeld in één van de drie condities (laag-laag, hoog-laag, hoog-hoog). In totaal waren er 18 sprekers met een lage en 22 sprekers met een hoge receptieve taalvaardigheid. Daarnaast werd per gesprek aan de deelnemers tevens één rol toegekend (follower ofwel guide). De verdeling van de participanten in de condities is terug te vinden in onderstaande tabel 2. Zoals duidelijk wordt uit de tabel is er dus geen sprake van gelijke groepen. Dit is geen probleem met de analyse omdat er gekeken wordt naar gemiddeldes. Het is echter wel een belangrijke kanttekening. De reden dat er geen sprake is van gelijke groepen is dat sommige C-tests hoger uitvielen dan verwacht, waardoor de beoogde gelijke verdeling misliep.

Tabel 2: Verdeling over de condities

Laag-laag	Hoog-laag	Hoog-hoog
NL follow laag – DUI guide laag	NL follow laag – DUI guide hoog	NL guide hoog – DUI follow hoog
NL follow laag – DUI guide laag	NL follow laag – DUI guide hoog	NL guide hoog – DUI follow hoog
NL follow laag – DUI guide laag	NL follow laag – DUI guide hoog	NL guide hoog – DUI follow hoog
NL follow laag – DUI guide laag	NL follow hoog – DUI guide laag	NL guide hoog – DUI follow hoog
NL guide laag – DUI follow laag	NL follow hoog – DUI guide laag	NL follow hoog – DUI guide hoog
	NL guide laag – DUI follow hoog	NL follow hoog – DUI guide hoog
	NL guide laag – DUI follow hoog	NL follow hoog – DUI guide hoog
	NL guide hoog – DUI follow laag	

3.4 Procedure

Het uitgevoerde experiment is afgeleid van het experiment dat Bahtina (2011) in haar onderzoek heeft uitgewerkt, waarbij zij eveneens gebruik maakte van een enquête, een C-test en vervolgens een Skype-gesprek. Het Skype-gesprek legt de focus op een dialoog waarbinnen gesprekspartners gezamenlijk een taak moeten oplossen en op deze manier tot overeenstemming moeten komen (Bahtina, 2011).

3.4.1. Experiment

Op basis van de C-test zijn respondenten ingedeeld op taalvaardigheid (hoog of laag). Vervolgens werden de participanten in één van de condities (laag-laag, hoog-laag, hoog-hoog) ingedeeld en gekoppeld aan een gesprekspartner uit dezelfde conditie. Alvorens het Skype-gesprek werd afgenomen, kregen beide gesprekspartners uitgebreide instructies te lezen over wat hun precieze taak inhield en was er de mogelijkheid om vragen te stellen. Daarnaast

kregen de gesprekspartners allebei een plattegrond toegestuurd (followers kregen plattegrond A met daarop slechts hun eigen locatie gemarkeerd, guides kregen plattegrond B met daarop slechts hun eigen locatie gemarkeerd). De twee plattegronden verschilden van elkaar op grond van de plaatsing van pictogrammen in de ruimtes. De gangen en pijlen (eenrichtingswegen) waren op beide plattegronden hetzelfde. De follower kreeg de verouderde plattegrond en de guide kreeg de recente plattegrond. De gesprekspartners waren op de hoogte van deze verschillen en hen is duidelijk gemaakt dat de guide de meest recente plattegrond in zijn bezit had. Het doel van het gesprek was om de follower vanuit zijn locatie (punt A) naar de locatie van de guide (punt B) te begeleiden. De taak was dus om eerst gezamenlijk de locatie van de follower (punt A) te bepalen, zodat de guide vanuit daar de route kon uitleggen naar zijn locatie (punt B). Beide participanten werd gevraagd om deze route bij te houden door hem met Paint in de plattegrond te tekenen. Deze plattegrond stuurden de deelnemers vervolgens weer terug naar de onderzoeker, zodat gecontroleerd kon worden of er daadwerkelijk de juiste route was gevolgd.

Vanaf het moment dat voor beide gesprekspartners alles duidelijk was, werden zij met elkaar verbonden via Skype en werd van hen verwacht slechts hun eigen moedertaal te spreken. Zodra de gesprekspartners met elkaar begonnen te praten was er geen mogelijkheid meer om vragen aan de onderzoeker te stellen. In principe moesten de participanten de taak binnen zeven minuten volbrengen. Soms kwam het voor dat een gesprek langer duurde dan het bepaalde tijdsbestek, maar dit neemt niet weg dat de doelstelling voor succes zeven minuten was. Elk gesprek werd volledig opgenomen met de SkypeCallRecorder en vervolgens getranscribeerd met het programma EXMARaLDA. De gesprekken lopen uiteen van vijf tot dertien minuten, maar werden getranscribeerd tot maximaal 10 minuten. Voor een consequente analyse van dit onderzoek is het echter van belang dat van elk gesprek een gelijk tijdsbestek wordt geanalyseerd. Langere gesprekken bevatten vanzelfsprekend meer woorden en vergroten daarmee de kans op aanwezigheid van intonatie en nadruk. Wanneer dit aspect niet gecontroleerd zou worden, is het niet te achterhalen of resultaten te wijten zijn aan taalvaardigheid of slechts aan langere gesprekken (althoewel deze twee wellicht samenhangen). Voor elk gesprek is dus bepaald dat de eerste vijf minuten van het transcript geanalyseerd worden.

Wanneer de intonatie en nadruk worden geanalyseerd, wordt er niet gekeken naar de sprekers apart, maar naar de aanwezigheid van spraakaanpassingen in het gesprek als geheel. Dit betekent dat er geanalyseerd wordt in welke mate de sprekers samen gebruik maken van intonatie en nadruk in de eerste vijf minuten van het gesprek. Dit is op deze manier gedaan om dat het bereiken van alignment en hiermee gepaard het succes van een gesprek door de sprekers samen wordt bereikt. Het is dan ook interessanter om te kijken naar de score van de combinatie van beide personen, dan naar individuele scores.

Het succes van de gesprekken was aan de hand van drie mogelijkheden te bepalen. De eerste mogelijkheid is dat het gesprek niet succesvol is, oftewel dat het voor de gesprekspartners niet mogelijk was om samen van punt A naar punt B te geraken. De tweede vorm van succes is dat gesprekspartners de taak uiteindelijk weten op te lossen, maar niet binnen het vastgestelde tijdsbestek van 7 minuten. Toch wordt dit als bescheiden vorm van succes gezien, aangezien het toch gelukt is gezamenlijk de taak op te lossen. De derde optie is dat gesprekspartner de taak binnen 7 minuten succesvol weten af te ronden. Het succes van een gesprek is vervolgens te berekenen volgens onderstaand schema in figuur 2.

Figuur 2: Puntenschema succes

Mate van succes	Punten
Geen succes	0 punten
Succes, na langer dan 7 minuten	10 punten
Succes, binnen 7 minuten	20 punten

3.4.2. Transcriberen

Wat betreft conventies geldt voor intonatie dat een verandering in toonhoogte wordt aangegeven met een pijltje omhoog of omlaag. De verhoging van toonhoogte kan zowel op een heel woord of per lettergreep voorkomen (Nootboom, 1997). Er is voor gekozen om het pijltje ofwel vóór ofwel na het woord te plaatsen, ondanks of de verhoging op het hele woord van toepassing is, of slechts op een lettergreep. Dit omdat de woorden anders worden afgebroken of gesplitst, dit zorgt vanzelfsprekend voor een onoverzichtelijk transcript.

Nadruk wordt in een transcript verwerkt door het woord te voorzien van hoofdletters. Het kan voorkomen dat een heel woord wordt benadrukt, maar ook dat slechts een deel nadruk bevat. Alleen het deel van het woord dat nadruk bevat wordt voorzien van kapitalen. Dit is bij nadruk wel mogelijk omdat het niet zorgt voor een opsplitsing van de woorden. In figuur 3 is een segment te zien van een transcript uit de vergaarde data. Hier is te zien hoe beide vormen van spraakaanpassing naar voren komen in de transcripten. Uit het segment kan worden opgemaakt dat ‘geradeaus’ wordt uitgesproken met een verhoogde intonatie, gekenmerkt door het omhoog wijzende pijltje achter het betreffende woord. De woorden ‘schräg en ‘rechts’ zijn woorden die beiden volledig worden benadrukt door de spreker, gekenmerkt door de hoofdletters waarin de woorden geschreven zijn.

Figuur 3: Segment uit transcripten

Pauzes [v]
Elly: follower low NL [v]	Weer eh rechtdoor.	Ja. [Ja
Christiane: guide high DUI [v]	Genau geradeaus↑.	Bis du SCHRÄG • [RECHTS
Vertaling [v]	Precies, rechtdoor.	Tot je schuin, rechts naar

3.4.3. Intonatie en nadruk

Intonatie is in deze analyse gehanteerd als de variatie in toonhoogte tijdens een uiting (‘t Hart, Collier en Cohen, 1990). Er dus sprake van intonatie wanneer de toonhoogte van de stem van de respondent verandert. Dit kan zowel een verhoogde stemklank als een verlaagde stemklank zijn (Nootboom, 1997) Verlaagde intonatie wordt in dit onderzoek niet meegenomen. Een verlaagde toon van de spreker lijkt namelijk niet te duiden op een belangrijk segment, maar eerder op een aflopende zin (Nootboom, 1997) Een verhoogde intonatie maakt daarentegen wel deel uit van dit onderzoek, omdat de spreker er veelal iets belangrijks mee wil uitdrukken. Een verhoging kan duiden op een woord dat onderscheiden dient te worden van anderen, of op het feit dat een zin nog niet is afgelopen (Nootboom, 1997)

Er is sprake van nadruk wanneer een woord in verhoogde mate wordt gearticuleerd of als er sprake is van een verhoogd stemvolume. Nadruk betekent niet alleen dat woorden beduidend harder worden uitgesproken, er kan ook sprake zijn van een duidelijk klemtoon (Nootboom, 1997). Het is niet zo dat alleen woorden benadrukt kunnen worden, ook wanneer een bepaalde lettergreep of juist meerdere woorden worden benadrukt valt het onder nadruk (Nootboom, 1997).

Binnen de analyse wordt onderscheid gemaakt tussen functiewoorden, (woorden zonder directe inhoud, die voornamelijk dienen voor de grammaticale structuur) en inhoudswoorden (woorden met veel inhoudelijke betekenis). Eigenlijk spelen beide soorten binnen dit experiment een grote rol, aangezien het gaat om oriëntatie en routebepaling. Binnen het beschrijven van een omgeving zijn beide soorten namelijk van belang. Binnen de functiewoorden wordt gelet op intonatie bij telwoorden, aanwijzende voornaamwoorden en voorzetsels en binnen de inhoudswoorden bij zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden. Een ander belangrijk punt is dat herhaling slechts als één keer wordt geteld binnen de analyse. Wanneer het voorkomt dat een respondent door hapering of herstel (of simpelweg door herhaling) een woord meer dan één keer achter elkaar zegt wordt het

gerekend als een enkele spraakaanpassing. Wanneer intonatie en nadruk samenvallen, wordt dit ook gerekend als een enkele spraakaanpassing. Het zou omslachtig zijn om een dergelijk woord als twee spraakaanpassingen te rekenen, aangezien er slechts één woord wordt benadrukt. Daarnaast vallen intonatie en nadruk nou eenmaal wel eens fonetisch samen (Nooteboom, 1997)

4. Resultaten

In de tabellen 3, 4 en 5 is het gebruik van zowel nadruk als intonatie weergegeven van de eerste vijf minuten per gesprek per conditie. Zoals aangegeven in de methode, wordt dus niet gekeken naar hoeveel spraakaanpassingen er per spreker gedaan zijn, maar de intonatie en nadruk van de twee gesprekspartners samen. In bijlage 7 zijn de exacte aantallen per gesprek terug te vinden.

We nemen eerst de laag-laag gesprekken. Hier is duidelijk te zien dat er meer gebruik gemaakt wordt van nadruk dan van intonatie. Verder is het opvallend dat het gebruik van intonatie en nadruk nogal verschilt per gesprek. In gesprek 5 wordt er bijvoorbeeld maar 15 keer intonatie gebruikt. De nadruk daarentegen ligt in gesprek 5 met 70 wel redelijk hoog.

Tabel 3: Intonatie en nadruk in laag-laag gesprekken

	Intonatie	Nadruk
Gesprek 1	40	49
Gesprek 2	22	80
Gesprek 3	27	44
Gesprek 4	15	70
Gesprek 5	32	45
Totaal	136	288

Als we kijken naar de spraakaanpassingen van de hoog-laag gesprekken in tabel 4, zien we tevens terug dat nadruk vaker voorkomt dan intonatie. Ook hier verschilt de mate van intonatie en nadruk weer per gesprek. Toch lijkt het er ook hier op dat – met uitzondering van gesprek 8 – een lage mate van intonatie vaak wordt opgevangen met een hogere mate van nadruk, en vice versa.

Tabel 4: Intonatie en nadruk in hoog-laag gesprekken

	Intonatie	Nadruk
Gesprek 1	6	42
Gesprek 2	26	14
Gesprek 3	14	45
Gesprek 4	18	57
Gesprek 5	22	39
Gesprek 6	30	55
Gesprek 7	18	36
Gesprek 8	12	14
Totaal	146	302

In de hoog-hoog gesprekken vinden we een zelfde patroon terug; nadruk komt vaker voor dan intonatie. Ook hier varieert de mate van spraakaanpassing per gesprek, alhoewel hier een lage mate van intonatie niet zozeer opgevangen wordt door een hoger gebruik van nadruk.

Tabel 5: Intonatie en nadruk in hoog-hoog gesprekken

	Intonatie	Nadruk
Gesprek 1	45	21
Gesprek 2	8	15

Gesprek 3	20	42
Gesprek 4	4	20
Gesprek 5	18	39
Gesprek 6	26	38
Gesprek 7	16	46
Totaal	137	221

4.1. Invloed van taalvaardigheid op intonatie en nadruk

Uit het totaal van respectievelijk de tabellen 3,4 en 5 komt naar voren dat er tussen de condities verschillen bestaan in het gebruik van intonatie en nadruk. Nu zegt de som van deze condities op zich niet veel, aangezien elke conditie niet even veel gesprekken bevat. Vandaar dat het zaak is om te kijken hoe de condities wat betreft gemiddelden van elkaar verschillen, en belangrijker, of deze verschillen significant zijn. In tabel 6 staan de gemiddelden van de condities per spraakaanpassing weergegeven. Wat betreft intonatie scoort de laag-laag conditie het hoogst (27,2), gevolgd door respectievelijk hoog-hoog conditie (19,5) en de hoog-laag conditie (18,2). Een one-way ANOVA laat echter zien dat de verschillen tussen deze condities niet significant zijn ($F = 1,22$; $df = 2, 19$; $p = 0,32$). Bij het gebruik van nadruk scoort de laag-laag conditie wederom het hoogst (57,6), gevolgd door respectievelijk de hoog-laag conditie (37,7) en de hoog-hoog conditie (31,5). Uit een one-way ANOVA blijkt dat deze verschillen tussen de condities wel significant zijn ($F = 4,6$; $df = 2, 19$; $p < 0,05$).

Tabel 6: Gemiddelden per conditie

	Intonatie			Nadruk		
	Gem.	Sd	N	Gem.	Sd	N
Laag-laag	27,2	9,5	5	57,6	16,3	5
Hoog-laag	18,2	7,7	8	37,7	16,3	8
Hoog-hoog	19,5	13,4	7	31,5	12,4	7

Er is dus geen invloed van de taalvaardigheid op intonatie binnen de opgestelde condities. In de condities is echter gekeken naar de intonatie en nadruk per gesprek. Het is tevens interessant om te kijken wat de invloed is van de taalvaardigheid per persoon op de mate van intonatie en nadruk. In tabel 7 worden de gemiddeldes van alle lage en hoge sprekers tegen elkaar afgezet. Op het eerste gezicht lijken de verschillen op het gebied van intonatie erg klein. Na een one-way ANOVA blijkt dat deze verschillen niet significant zijn ($F = 0,1$; $df = 1, 39$; $p = 0,91$). Ook de verschillen tussen hoge en lage taalvaardigheid bij nadruk blijken niet significant te zijn ($F = 2,6$; $df = 1, 39$; $p = 0,11$).

Tabel 7: Gemiddelden per taalvaardigheid

	Intonatie			Nadruk		
	Gem.	Sd	N	Gem.	Sd	N
Lage taalvaardigheid	10,6	7,7	18	23,5	13,7	18
Hoge taalvaardigheid	10,3	7,5	22	17,5	9,4	22

4.2. Invloed van rol op intonatie en nadruk

Uit de vorige sectie blijkt dat taalvaardigheid per spreker geen invloed heeft op het gebruik van intonatie en nadruk. Daarom is het interessant om de invloed van de rol van een spreker te analyseren. Hiervoor ligt de focus dus nog even op de spreker op zich. In tabel 8 zijn de gemiddeldes per rol tegen elkaar afgezet. We zien voor intonatie dat guides gemiddeld hoger scoren dan followers. Uit een one-way ANOVA blijkt echter dat dit verschil niet significant is ($F = 1,7$; $df = 1, 39$; $p = 0,18$). Ook het kleine verschil tussen guide en follower voor nadruk is niet significant ($F = 0,1$; $df = 1, 39$; $p = 0,80$).

Tabel 8: Gemiddelden per rol

	Intonatie			Nadruk		
	Gem.	Sd	N	Gem.	Sd	N
Guide	12,0	8,7	20	19,8	9,5	20
Follower	8,9	5,9	20	20,7	13,9	20

Daarnaast is het interessant om te kijken of er een interactie effect bestaat tussen rol en taalvaardigheid. In tabel 9 staan de gemiddelden per rol per conditie weergegeven voor intonatie en nadruk. Er is een univariate ANOVA uitgevoerd om te kijken of er een interactie-effect optreedt tussen rol en conditie. Voor de intonatie blijkt dat er geen significant interactie-effect is tussen rol en conditie ($F = 0,89$; $df = 2, 34$; $p = 0,41$). Dus, er kan niet aangetoond worden dat guides of followers meer gebruik maken van intonatie in één van de drie taalvaardigheidcondities. Voor nadruk is eveneens een univariate ANOVA uitgevoerd om te achterhalen of er een interactie-effect optreedt tussen rol en conditie. Er blijkt voor nadruk tevens geen sprake te zijn van een significant interactie-effect ($F = 0,33$; $df = 2, 34$; $p = 0,71$). Er kan dus niet worden aangetoond dat guides of followers meer gebruik maken van nadruk in één van de drie taalvaardigheidcondities.

Tabel 9: Gemiddelde intonatie en nadruk per rol per conditie

		Intonatie			Nadruk		
		Gem.	Sd	N	Gem.	Sd	N
Guide	Laag-laag	17,6	10,4	5	30,8	7,7	5
	Hoog-laag	9,1	6,7	8	17,8	7,1	8
	Hoog-hoog	11,4	8,8	7	14,1	6,8	7
Follower	Laag-laag	9,6	6,5	5	26,8	19,1	5
	Hoog-laag	9,1	5,5	8	19,8	12,6	8
	Hoog-hoog	8,1	6,6	7	17,4	11,8	7

4.3. Invloed van receptieve taalvaardigheid op succes

Naast de invloed van de taalvaardigheid op de mate van intonatie en nadruk, is het ook van belang hoe taalvaardigheid zelf invloed heeft op het tot een succes brengen van de taak. Het gaat er om of de twee gesprekspartners de taak al dan niet weten te volbrengen binnen hun gesprek. In tabel 7 is terug te vinden welke koppels precies succes boekten. Per vorm van succes werden er punten toegekend aan een gesprek (0 punten voor geen succes, 10 punten voor het succesvol afsluiten van de taak na langer dan zeven minuten en 20 punten voor succes binnen zeven minuten). Er wordt er een onderscheid gemaakt tussen taalvaardigheid door de gemiddelde scores van de verschillende condities tegen elkaar af te zetten. In tabel 10 is de gemiddelde score per conditie terug te vinden. Hier zien we dat gesprekken in de hoog-hoog conditie het meeste succes hebben geboekt, gevolgd door gesprekken in de hoog-laag conditie. Gesprekken in de laag-laag conditie hebben het minste succes gehad bij het oplossen van de taak. Deze verschillen blijken echter niet significant te zijn, blijkt uit een one-way ANOVA ($F = 2,0$; $df = 2, 19$; $p = 0,16$).

Tabel 10: Gemiddelden voor succes

	Gem.	Sd	N
Laag-laag	4	5,4	5
Hoog-Laag	7,5	7	8
Hoog-hoog	12,8	9,5	7

4.4. Invloed van intonatie en nadruk op succes

Tot slot wordt bekeken wat de invloed van intonatie en nadruk is op het tot een succes brengen van de Skype-taak. Er wordt gekeken hoeveel intonatie en nadruk er gemiddeld wordt gebruikt in gesprekken die respectievelijk niet succesvol, succesvol na langer dan zeven minuten en succesvol binnen zeven minuten zijn. Deze resultaten zijn terug te vinden in tabel 11. In deze tabel is te zien dat gesprekken zonder succes eigenlijk het meeste gebruik maken van intonatie. Gesprekken met succes na langer dan zeven minuten maken op hun beurt weer meer gebruik van intonatie dan gesprekken met succes binnen zeven minuten. Aan de andere kant maken de gesprekken met succes na langer dan zeven minuten het meest gebruik van nadruk. Gesprekken zonder succes maken op hun beurt meer gebruik van nadruk dan gesprekken met succes binnen zeven minuten. Het blijkt dus dat gesprekken met het snelste succes het minst gebruik maken van nadruk en intonatie. De verschillen blijken echter niet significant te zijn na het uitvoeren van een MANOVA (Wilks' Lambada = 0,64; df = 4, 32; p = 0,12). Een interpretatie van dit resultaat zou zijn dat gesprekken het meest succesvol zijn als er tenminste één spreker is met een hoge taalvaardigheid. Zoals eerdere resultaten lieten zien maken sprekers met een hoge taalvaardigheid minder gebruik van intonatie en nadruk.

Tabel 11: Mate van intonatie en nadruk bij succes

	Intonatie			Nadruk		
	Gem.	Sd	N	Gem.	Sd	N
Geen succes	23,2	13,4	8	41,5	19,8	8
Succes, na langer dan 7 minuten	21,5	7,0	7	50,4	10,8	7
Succes, binnen 7 minuten	16,4	10,1	5	25,2	12,3	5

Nu naar voren is gekomen in hoeverre intonatie en nadruk leiden tot succes, is het van belang om te kijken hoe dit een plaats heeft binnen de verschillende condities. In tabel 12, 13 en 14 worden de resultaten van respectievelijk de condities laag-laag, hoog-laag en hoog-hoog op het gebied van intonatie en nadruk op succes beschreven. Bij de laag-laag gesprekken in tabel 12 zien we dat gesprekken zonder succes minder gebruik maken van intonatie en nadruk dan gesprekken met succes na langer dan zeven minuten. Het verschil bij nadruk is echter wel miniem. Na het uitvoeren van een MANOVA blijkt dat er geen significant verschillen zijn in het bereiken van succes door het gebruik van intonatie en nadruk (Wilks' Lambada = 0,96; df = 2, 7; p = 0,88).

Tabel 12: Mate van intonatie en nadruk bij succes in laag-laag gesprekken

	Intonatie			Nadruk		
	Gem.	Sd	N	Gem.	Sd	N
Geen succes	29,6	9,2	3	57,6	19,5	3
Succes, na langer dan 7 minuten	23,5	12,0	2	57,5	17,6	2
Succes, binnen 7 minuten	-	-	-	-	-	-

Bij de hoog-laag gesprekken is in tabel 13 te zien dat het gesprek dat het snelst succes bereikt het meeste gebruik maakt van intonatie. De gesprekken met het minste succes maken daarentegen het minst gebruik van intonatie. Het gesprek met het snelste succes maakt echter het minste gebruik van nadruk. Toch maken de gesprekken die succes hadden na langer dan zeven minuten meer gebruik van nadruk dan gesprekken met succes binnen zeven minuten. Na het uitvoeren van een MANOVA blijkt dat er significant verschillen zijn in het bereiken van succes door het gebruik van intonatie en nadruk (Wilks' Lambada = 0,43; df = 2, 24; p < 0,05).

Tabel 13: Mate van intonatie en nadruk bij succes in hoog-laag gesprekken

	Intonatie			Nadruk		
	Gem.	Sd	N	Gem.	Sd	N

Geen succes	12,0	6,0	3	30,6	14,7	3
Succes, na langer dan 7 minuten	21,0	6,8	4	49,0	8,4	4
Succes, binnen 7 minuten	26,0		1	14,0		1

Tot slot de hoog-hoog gesprekken. Uit de resultaten in tabel 14 is op te maken dat gesprekken zonder succes het meest gebruik maken van intonatie. De gesprekken die het snelst succes boeken daarentegen maken het minst gebruik van zowel intonatie als nadruk. Dit kan, zoals eerder gezegd, liggen aan het feit dat sprekers met een hoge taalvaardigheid minder hoeven terug te vallen op spraakaanpassing om alignment te bereiken. Het gesprek dat succes bereikt na langer dan zeven minuten maakt het meeste gebruik van nadruk. Na uitvoering van een MANOVA bleek dat er geen significant verschillen zijn in het bereiken van succes door het gebruik van intonatie en nadruk (Wilks' Lambada = 0,72; df = 4, 20; p = 0,48).

Tabel 14: Mate van intonatie en nadruk bij succes in hoog-hoog gesprekken

	Intonatie			Nadruk		
	Gem.	Sd	N	Gem.	Sd	N
Geen succes	30,5	20,5	2	33,5	17,6	2
Succes, na langer dan 7 minuten	20,0		1	42,0		1
Succes, binnen 7 minuten	14,0	9,9	4	28,0	12,3	4

5. Conclusie

In dit experiment is gekeken naar lingua receptiva gesprekken tussen Nederlanders en Duitsers, en hoe het gebruik van intonatie en nadruk een rol speelt bij het bereiken van succes. Uit het vorige hoofdstuk is gekeken hoe taalvaardigheid, rol, intonatie en nadruk en het succes van de taak met elkaar in verband staan. Zoals eerdere theorie veronderstelde, werd nadruk aanzienlijk meer gebruikt dan intonatie. Ook bleek het dat conditie geen effect had op het gebruik van intonatie, maar wel op het gebruik van nadruk. Laag-laag gesprekken blijken het meeste gebruik te maken van nadruk, gevolgd door respectievelijk hoog-laag gesprekken en hoog-hoog gesprekken. Daarnaast is de taalvaardigheid per persoon niet van invloed is op het gebruik van zowel intonatie als nadruk. Vervolgens bleek dat ook de rol van de spreker binnen een gesprek geen effect heeft op de mate waarin gebruik wordt gemaakt van intonatie of nadruk. Er is ook geen interactie-effect gevonden tussen rol van de spreker en persoonlijke taalvaardigheid. Hierna is geanalyseerd wat de invloed is van de condities op het bereiken van succes binnen de gesprekken. Het bleek dat de conditie waarin de gesprekken plaatsvinden geen effect heeft op de mate waarin gesprekspartners succes bereiken. Tot slot is gekeken hoe intonatie en nadruk van invloed zijn op het bereiken van succes. Binnen de laag-laag en de hoog-hoog gesprekken is er geen effect gevonden van intonatie en nadruk op de mate waarin succes bereikt wordt. Bij de hoog-laag gesprekken is gebleken dat het gebruik van intonatie en nadruk wel invloed heeft op het bereiken van succes. Gesprekken binnen deze conditie waarin meer gebruik wordt gemaakt van intonatie en nadruk bereiken eerder succes. Met deze resultaten in het achterhoofd bespreken we de onderzoeksvragen en opgestelde hypothesen.

1. In welke mate beïnvloedt receptieve taalvaardigheid het gebruik van nadruk en intonatie?

Uit de resultaten is naar voren gekomen dat de persoonlijke receptieve taalvaardigheid geen invloed heeft op het gebruik van intonatie en nadruk in lingua receptiva gesprekken. Er zijn geen verschillen tussen de mate van spraakaanpassingen van hoge en lage sprekers. Hypothese 3 kan dan ook verworpen worden. Verder is gebleken dat er geen verschillen zijn in het gebruik van intonatie tussen de drie condities. Hypothese 1 wordt aan de hand van de resultaten dus verworpen. Wat betreft nadruk laten de resultaten zien dat laag-laag gesprekken

hier het meeste gebruik van maken, gevolgd door respectievelijk hoog-laag en hoog-hoog gesprekken. Hypothese 2 kan aangenomen worden.

2. *In welke mate beïnvloedt de rol het gebruik van nadruk en intonatie?*

Het tweede wat geanalyseerd is, is of de rol van de sprekers binnen een gesprek invloed heeft op het gebruik van nadruk en intonatie. De resultaten hebben laten zien dat er geen verschillen zijn tussen guide en follower in het gebruik van zowel nadruk als intonatie. Dit betekent dat hypothese 4 kan worden verworpen. Guides en followers maken in dezelfde mate gebruik van intonatie en nadruk. Er is tevens geen interactie-effect gevonden tussen rol en conditie.

3. *In welke mate beïnvloedt de receptieve taalvaardigheid het tot een succes brengen van de taak?*

Vervolgens is bekeken hoe de conditie waarin de gesprekken hebben plaatsgevonden effect heeft op het bereiken van succes. Er werd verwacht dat gesprekken in de hoog-hoog conditie vaker succes zouden hebben dan gesprekken in achtereenvolgens de hoog-laag en de laag-laag conditie. Gesprekken in de hoog-hoog conditie bleken inderdaad het meeste en snelste succes te hebben, en de hoog-laag gesprekken bleken inderdaad succesvoller dan laag-laag gesprekken. De verschillen waren echter niet significant, dus hypothese 5 en hypothese 6 moeten verworpen worden.

4. *In welke mate beïnvloeden het gebruik van nadruk en intonatie het tot een succes brengen van de taak?*

De invloed van intonatie en nadruk op het bereiken van succes binnen de gesprekken is het laatste wat aan bod komt. De resultaten lieten zien dat de gesprekken met de minste intonatie ook het minst vaak succes hadden. Voor nadruk is het omgekeerde waar, gesprekken waarin de minste nadruk wordt gebruikt bereiken het snelst succes. Toch blijken de verschillen tussen het gebruik van intonatie en nadruk op het bereiken van succes niet significant te zijn. Hypothese 7 kan dan ook worden aangenomen. Als we kijken naar de condities zelf, zien we dat intonatie en nadruk geen invloed hebben op het bereiken van succes bij de laag-laag en de hoog-hoog gesprekken. Hypothese 8 kan daarmee worden verworpen. Bij de hoog-laag gesprekken daarentegen leidt het gebruik van meer intonatie en nadruk wel tot meer succes. Hypothese 9 kan dus worden aangenomen.

Hoofdvraag: In hoeverre leidt het gebruik van nadruk en intonatie tot een beter begrip binnen lingua receptiva conversaties tussen Nederlanders en Duitsers?

Concluderend kan gesteld worden dat het gebruik van lingua receptiva tussen Duits- en Nederlandssprekenden een succesvolle vorm van communicatie is. Van de 40 gevoerde gesprekken hebben in totaal 25 tot het succesvol afronden van de taak geleid. Ten opzichte van eerder onderzoek heeft dit experiment niet alleen respondenten hoge taalvaardigheid gebruikt, maar tevens met een lage taalvaardigheid. Het is interessant om te zien dat lingua receptiva ook in dit geval een succesvolle communicatievorm kan zijn.

De grote vraag binnen deze paper was of het gebruik van intonatie en nadruk zou leiden tot meer begrip. Dit is in dit onderzoek gedaan door te kijken naar de mate van succes van de gesprekken. Er is uit de resultaten gebleken dat er geen overall effect is terug te vinden van intonatie en nadruk op de begrijpelijkheid van spraak en daarmee het succes van de taak. Eerder onderzoek gaf aan dat intonatie en nadruk hulpstukken waren voor de spreker om tot

meer begrip te leiden bij de hoorder. Het is gebleken dat dit niet altijd het geval is. Gesprekken in de laag-laag conditie hebben weliswaar meer gebruik gemaakt van deze vormen van spraakaanpassing, maar dit leidde niet automatisch tot vaker succes op de taak. Zij proberen elkaar door middel van intonatie en nadruk dus beter te begrijpen, maar door de lage taalvaardigheid van de gesprekspartners leidt dit uiteindelijk niet tot meer succes. De hoog-hoog gesprekken, die over het algemeen het minst gebruik maakten van nadruk en intonatie, waren desondanks het meest succesvol. Dit suggereert dat personen met een hoge receptieve taalvaardigheid minder gebruik te hoeven maken van intonatie en nadruk om elkaar te begrijpen. Alleen bij hoog-laag gesprekken heeft het gebruiken van meer intonatie en nadruk vaker geleid tot succes. Dit betekent dat binnen hoog-laag gesprekken spraakaanpassing juist het zetje kan zijn waardoor de sprekers elkaar beter begrijpen en dus de taak succesvol afronden. Uiteindelijk kan dus gesteld worden dat het gebruik van intonatie en nadruk niet vanzelfsprekend tot een beter begrip leidt. Dit wil overigens niet zeggen dat het niet als hulpmiddel kan dienen bij *lingua receptiva*. Zoals eerder onderzoek aangeeft, zijn intonatie en nadruk gereedschappen die kunnen worden gebruikt, maar klaarblijkelijk niet automatisch de begrijpelijkheid vergroten. Toch kan het in gesprekken waar één van de sprekers een hoge receptieve taalvaardigheid heeft, een middel zijn om elkaar juist wel beter te begrijpen.

6. Discussie

In dit onderzoek is getracht een effect te vinden van intonatie en nadruk op het begrip van gesprekspartners binnen *lingua receptiva* gesprekken. Het is gelukt op sommige punten een significant effect te vinden, maar lang niet op alle vlakken. Deze statistische tekortkomingen zouden te maken kunnen hebben met de kleinschalige aard van het onderzoek. Dit experiment is weliswaar een uitbreiding van een eerder onderzoek, met in totaal 40 participanten en 20 gesprekken is het nog altijd beperkt te noemen. De gemiddelde scores van intonatie, nadruk en succes van participanten en gesprekken laten echter wel degelijk verschillen zien, misschien dat deze wel significant blijken bij een grotere steekproef.

Een ander kritisch punt bij dit onderzoek is dat er geen sprake was van gelijke groepen bij het experiment. De verschillende condities verschilden onderling qua bezetting en ook de gelijke verhouding tussen Nederlandse guides en Duitse followers is niet helemaal gewaarborgd. Als dit in toekomstig onderzoek wel gedaan zou worden, gecombineerd met een grotere steekproef, zou dit misschien tot andere en significante resultaten kunnen leiden. Verder is het een idee om in de toekomst een derde taalvaardigheidsniveau te introduceren. Dit zou een niveau zijn dat tussen laag en hoog in ligt. In het huidige onderzoek waren er bijvoorbeeld grote verschillen binnen het taalvaardigheidsniveau zelf. Wanneer er een derde niveau zou worden betrokken, kunnen deze verschillen onderling verkleind worden.

Verder is het een idee om naast het gebruik van intonatie en nadruk in Nederlands-Duitse *lingua receptiva* constellaties tevens te kijken hoe de invloed van deze spraakaanpassingen is bij andere talen. Duits en Nederlands zijn verwante talen, misschien zijn er andere conclusies te trekken bij talen die linguïstisch nog minder gemeen hebben.

7. Referenties

Bahtina, D. (2011). *Lingua Receptiva in Russian – Estonian Communication*. Speech. International Symposium on Bilingualism. Norway, Oslo. 15th-18th June 2011. Web.

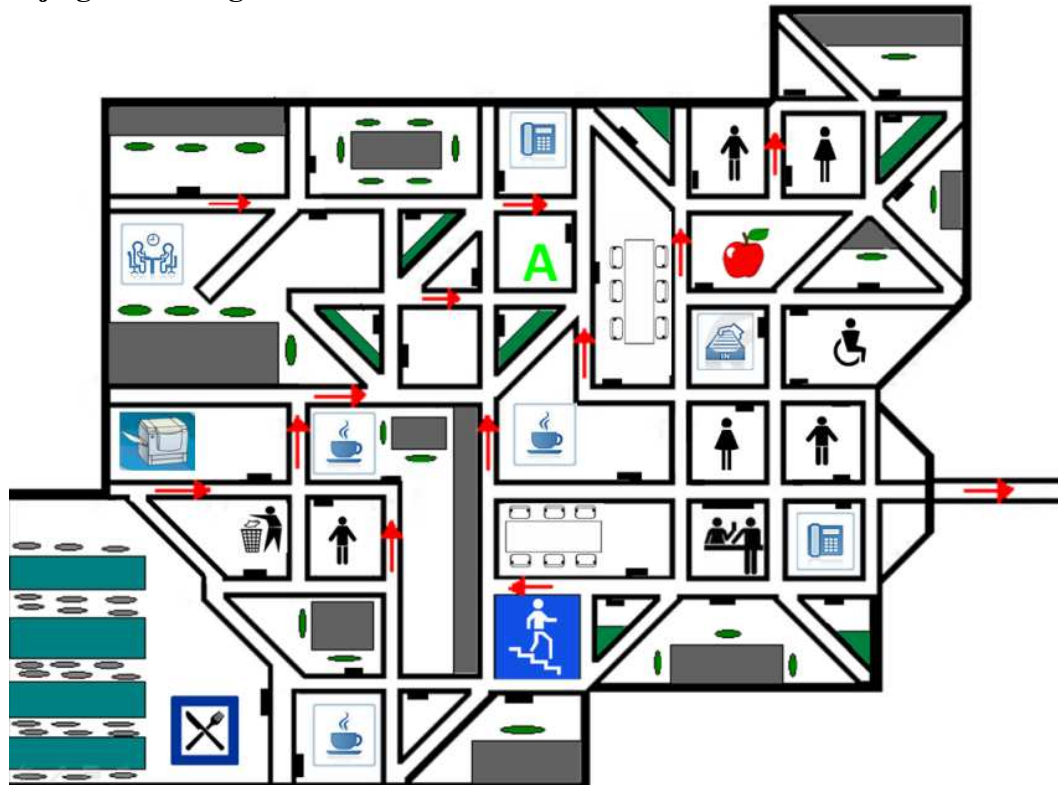
Beerkens, R. (2010). Receptive Multilingualism as a Language Mode in the Dutch-German Border Area. Münster etc., 2010.

Costa, A., Pickering, M. J. & Sorace, A. (2008). Alignment in

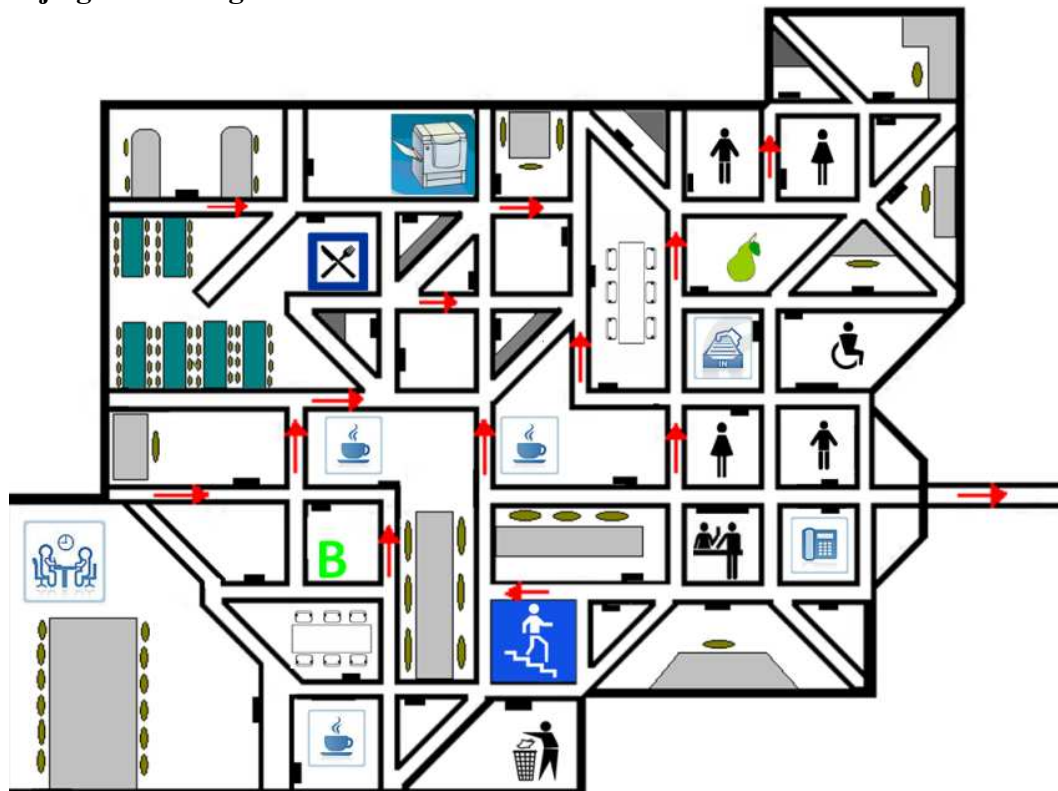
- Second Language Dialogue. *Language and Cognitive Processes*, 23 (4), p. 528-556.
- Gooskens, C. (2005). De positie van het Nederlands binnen de Germaanse taalfamilie. In: Roeland van Hout and Jos Swanenberg (eds.), *Geluid waar spraak uit ontstond. Kru(i/ij)sen door de dialecten*. (p. 65-66) Nijmegen: RU Nijmegen.
- Gorman, L. & D. McLean (2003). *Media and Society in the Twentieth Century. A Historical Introduction*. (p. 198) Blackwell Publishing.
- Gustafson, J. & Neiberg, D. (2010). Prosodic cues to engagement in nonlexical response tokens in Swedish. *DiSS-LPSS Joint Workshop 2010*.
- 't Hart, J., Collier, R., & Cohen, A. (1990). A perceptual study of intonation: An experimental-phonetic approach to speech melody. Cambridge: Cambridge University Press, p. 1-37.
- Khatib, M. & Reza khodabakhsh, M. (2010). The Effect of Modified Speech on Listening to Authentic Speech. *Journal of Language Teaching and Research*, 1 (5), p. 685-693.
- Natale, M. (1975). Convergence of mean vocal intensity in dyadic communication as a function of social desirability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32 (5), p. 790-804.
- Nooteboom, S. (1997). The prosody of speech: Melody and rhythm. In: W. J. Hardcastle & J. Laver (eds.), *The Handbook of Phonetic Sciences* (p. 640-673). Oxford: Blackwell.
- Rehbein, J., Thije, J. D. ten & Verschik, A. (2012) Lingua Receptiva (LaRa) –Remarks on the Quintessence of Receptive Multilingualism. Submitted to International Journal of Bilingualism.
- Suzuki, N. & Katagiri, Y. (2004) Alignment of Human Prosodic Patterns for Spoken Dialogue Systems. *Proceedings of INTERSPEECH*.
- Suzuki, N. and Y. Katagiri. (2005) Prosodic Alignment in Human-Computer Interaction. *Toward Social Mechanisms of Android Science: A COGSCI*.
- Thije, Jan. D. ten. (2010). Lingua receptiva als bouwsteen voor de transnationale neerlandistiek. *Internationale Neerlandistiek*, 48 (4), p. 54-62.
- Thije, Jan D. ten (2006). Receptieve meertaligheid in een Nederlands - Duitse teambespreking. In: Tom Koole, Jacomine Nortier & Bert Tahitu (red.), *Artikelen van de vijfde Sociolinguïstische Conferentie* (p.490-503). Delft.
- Zeevaert, L. & Jan D. ten Thije (2007). Introduction. In: Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (eds.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts* (p.1-25). Amsterdam: John Benjamins.
- Zhao, Y. (1997). The Effects of Listeners' Control of Speech Rate on Second Language Comprehension. *Applied Linguistics*, 18 (1), p. 49-64.

8. Bijlagen

Bijlage 1: Plattegrond A

Bijlage 2: Plattegrond B

Bijlage 3: Enquete voor Duitse respondenten

Lieber Teilnehmer,

Dieser Fragebogen ist Teil von unserer Studie über rezepptive Mehrsprachigkeit in deutsch-niederländischen Gesprächen. Du hast dich bereit erklärt, an dieser Studie teil zu nehmen. Bevor wir mit dem Experiment anfangen können, brauchen wir ein paar Hintergrundinformationen von dir und deinem Bezug zu Niederländisch. Der Fragebogen umfasst zehn Fragen, das Beantworten wird ungefähr fünf Minuten dauern. Vielen Dank für deine Hilfe!

Angaben zur Person

Alter :

Geschlecht

- männlich
- weiblich

Nationalität(en) :

Höchster Bildungsabschluss :

Fragen

1. Wie viele Sprachen sprichst du?
 - Sprachen spreche ich fließend
 - Sprachen spreche ich mittelmäßig bis schlecht
 - Sprachen kann ich recht gut verstehen, aber nicht sprechen

2. Ist Deutsch deine einzige Muttersprache?
 - Ja
 - Nein, meine andere Muttersprache ist.....
 - Nein, meine einzige Muttersprache ist.....

3. Spricht jemand in deiner Familie oder jemand deiner Freunde Niederländisch als Muttersprache? (Gib an ob es ein Elternteil, eine Tante, Grosseltern, Freund/Freundin, usw. ist)
 - Ja,
.....
 - Nein

4. Wie hast du Niederländisch gelernt? Du darfst auch mehrere Antworten auswählen.
 - Ich habe nie versucht, Niederländisch zu lernen
 - Durch Unterricht (Schule/Uni)
 - Durch Kontakt/ Interaktion mit Leuten
 - Anders,
nämlich.....

5. Kreuze an, welche der Aussagen auf dich zutrifft.

	Völlig	Teilweise	Gar nicht
Ich kann mich fließend unterhalten auf Niederländisch.			
Ich kann mit meinen Niederländisch-Kenntnissen kurze und einfache Gespräche auf Niederländisch führen.			
Ich kann einfache Texte, wie z.B. einen persönlichen Brief, auf Niederländisch schreiben.			
Ich kann Artikel, Zeitungsberichte, usw. auf Niederländisch lesen und verstehen.			
Ich kann Fernsehsendungen/Filme auf Niederländisch gucken und verstehen.			

6. Wie oft wirst du in den unten genannten Situationen Niederländisch ausgesetzt?

	Nie	Täglich	Wöchentlich	Monatlich	Jährlich
Zuhause					
Arbeit/Schule/Uni					
Medien (Fernsehen/Radio/ Printmedien)					
Interaktive medien (im Internet z.B. durch Facebook, Skype, usw.)					
Freizeit (Urlaub/Parties/ Ausflüge)					
Allgemein					

7. Kreuze an, was auf dich zutrifft.

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Deutsch.				
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Niederländisch.				
Wenn mich jemand auf Niederländisch anspricht, antworte ich auf Englisch.				

8. Hast du jemals 3 Monate oder länger in einem niederländisch-sprachigem Land gelebt oder rumgereist?

- Nein, geh zu Frage 10.
- Ja, in, für eine Dauer von

9. Wie würdest du deinen Kontakt mit der lokalen Sprache während deines Aufenthaltes beschreiben?

	Immer	Häufig	Selten	Nie
Ich habe so viel wie möglich auf Niederländisch kommuniziert.				
Ich habe so viel wie möglich auf Englisch kommuniziert.				
Ich habe nur in meiner Muttersprache kommuniziert.				

10. Kreuze an, in wie weit du mit den Aussagen übereinstimmst.

	Stimme völlig zu	Stimme zu	Keine Meinung	Stimme nicht zu	Stimme gar nicht zu

Ich finde Niederländisch eine schwierig zu lernende Sprache.					
Es macht mir Spaß Niederländisch zu sprechen.					
Ich bin zufrieden mit meiner Sprachfertigkeit im Niederländischen.					
Die deutsche Sprachfertigkeit vom Durchschnitts-Niederländer ist hoch.					

11. Wie oft bist du selbst in den Niederlanden?

- Nie
- Weniger als 1 mal pro Jahr
- 1 bis 5 mal pro Jahr
- 5 bis 10 mal pro Jahr.
- 10 mal pro Jahr oder mehr

Bijlage 4: Enquete voor Nederlandse respondenten

Beste participant,

Deze vragenlijst is onderdeel van het onderzoek naar receptieve meertaligheid in Nederlands-Duitse dialogen. Jij hebt aangegeven deel te nemen aan dit onderzoek. Voordat wij met het experiment kunnen beginnen hebben wij informatie nodig over jouw talige achtergrond en Duitse taalgebruik. De vragenlijst bestaat uit tien vragen. Het beantwoorden van deze vragen zal ongeveer vijf minuten duren. Alvast bedankt voor jouw medewerking.

Persoonsgegevens

Leeftijd :

Geslacht

- Man
- Vrouw

Nationaliteit(en) :

Hoogst genoten opleiding :

Vragen

12. Hoeveel talen spreek je? (Vul op de stippellijn het aantal in.)

- talen spreek ik vloeiend
- talen spreek ik redelijk tot slecht
- talen kan ik redelijk tot goed verstaan, maar niet spreken

13. Is Nederlands jouw enige moedertaal?

- Ja
- Nee, mijn andere moedertaal is.....
- Nee, mijn enige moedertaal is.....

14. Spreken jouw directe familieleden of goede vrienden Duits als moedertaal? (Specificeer op basis van ouder, tante, grootouder, vriend/vriendin etc.)

- Ja,
.....
- Nee

15. Hoe heb jij Duits geleerd? Je mag meer dan één antwoord geven.

- Ik heb nooit geprobeerd Duits te leren
- Door middel van formele educatie
- Door interactie met personen
- Anders, namelijk.....

16. Kruis aan hoe de volgende uitspraken op jou van toepassing zijn.

	Volledig	Gedeeltelijk	Niet
Ik kan vloeiend communiceren in het Duits			
Ik kan met mijn Duitse talenkennis korte en simpele gesprekken in het Duits voeren.			
Ik kan simpele teksten, zoals een persoonlijke brief, in het Duits schrijven.			
Ik kan artikelen, nieuwsberichten etc. in het Duits lezen en begrijpen.			
Ik kan tv-programma's/films en colleges in het Duits volgen en begrijpen.			

17. Kruis aan hoe vaak jij in de onderstaande situaties wordt blootgesteld aan Duits.

	Nooit	Dagelijks	Wekelijks	Maandelijks	Jaarlijks
Thuis					
Werk/school					

Media (televisie/radio/schriftelijke media)					
Interactieve media (op internet b.v. facebook, skype)					
Vrije tijd (vakanties/feestjes/uitstapjes)					
In het algemeen					

18. Kruis aan wat op jouw van toepassing is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Nederlands				
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Duits				
Als iemand mij in het Duits aanspreekt, reageer ik in het Engels				

19. Heb je ooit drie maanden of langer in een Duitstalig land gewoond of gereisd

- Nee, ga door naar vraag 10.
- Ja, in, voor een tijdsduur van.....

20. Kruis aan hoe jouw contact met de lokale Duitse taal tijdens jouw verblijf te beschrijven is.

	Altijd	Vaak	Zelden	Nooit
Ik heb in het Duits gecommuniceerd				
Ik heb in het Engels gecommuniceerd				
Ik heb in mijn moedertaal gecommuniceerd				

21. Kruis aan in hoeverre je het met de onderstaande uitspraken eens bent.

	Volledig mee eens	Mee eens	Geen mening	Oneens	Volledig oneens
Ik vind Duits een moeilijke taal om te leren.					
Ik vind het leuk om Duits te spreken					
Ik ben tevreden over mijn taalvaardigheid in het Duits.					
De Nederlandse taalvaardigheid van de gemiddelde Duitser is hoog.					

22. Hoe vaak ben je zelf in Duitsland?

- Nooit
- minder dan 1 keer per jaar
- 1 tot 5 keer per jaar
- 5 tot 10 keer per jaar
- 10 keer per jaar of meer

Bijlage 5: C-test Nederlands voor Duitse respondenten

C-test Niederländisch

Bei manchen der Wörter im Text fehlt der letzte Teil. Probiere die fehlenden Buchstaben einzutragen. Du brauchst keine Angst zu haben, Fehler zu machen – Rechtschreibfehler werden nicht angerechnet. Auch sonst brauchst du keine Angst zu haben, etwas falsch zu machen. Bei diesem Test geht es NICHT um bestehen! Er dient nur zur Einschätzung für uns. Es bringt uns also nichts, wenn du den Test perfekt machen willst, und z.B. ein Wörterbuch zu Rate ziehst. Probiere ein passendes Wort zu finden. Wenn du es nicht weisst, kannst du das Wort auslassen. Beachte, dass die Länge der Lücke nichts mit der Länge des Wortes zu tun hat. Viel Erfolg!

Weinig vrees in Nederland voor aanslag

Nederlanders voelen zich veilig en achten de kans op een terroristische aanslag in eigen land zeer klein.

Als men _____ spontaan hun grote zorg _____ kunnen met _____, scoren zaken als nu _____ en waa _____, werkgelegenheid en veilig _____ op str _____ veel ho _____.

Dat bli _____ uit h _____ jaarlijkse onde _____ naar d _____ risicobeleving v _____ terrorisme onder burgers, dat donderdag i _____ gepubliceerd.

V _____ de achth _____ respondenten noemt 1 procent terro _____ en aans _____. In 2005 was dat nog 39 procent, een jaar later 20 procent.

Autoriteiten Kaapstad in maag met stelende bavianen

Dat de populaire Zuid-Afrikaanse vakantiebestemming Kaapstad hoge misdaadcijfers kent is veel toeristen bekend. Onbek _____ is h _____ risico d _____ zij lopen beroofd t _____ worden do _____ een harige schurk: d _____ bavianen.

De ap _____ zijn i _____ staat autoprotieren te ope _____ en do _____ ramen t _____ springen o _____ zoek na _____ broodjes e _____ snacks.

D _____ stad voert een verw _____ strijd met de ste _____ agressiever word _____ apen.

Gevreesd wordt dat het probleem nog eens zal toenemen als volgend jaar veel toeristen de stad zullen aandoen vanwege het wereldkampioenschap voetbal.

Mishandelde buschauffeur rijdt tegen brug

Een 49-jarige chauffeur van een streekbus is donderdagavond in Utrecht mishandeld, waardoor hij een aanrijding veroorzaakte. Dat he _____ de pol _____ vrijdag bek _____ gemaakt.

De chau _____ kreeg een vuistslag te _____ zijn ho _____ van e _____ passagier, ter _____ hij d _____ bus bestuurde.

De buscha _____ raakte bui _____ bewustzijn e _____ reed o _____ de Lucasbrug i _____ Utrecht m _____ zijn b _____ tegen e _____ metalen afze _____.

De dertig passagiers in de bus bleven allen ongedeerd. De verdachte is aangehouden door de politie.

Brand in opslagbedrijf Amsterdam-Noord

In een pand op een bedrijventerrein in Amsterdam-Noord is donderdagochtend een grote brand uitgebroken.

Het i _____ een opslagbedrijf waar partic _____ kleine loo _____ kunnen hu _____ om spu _____ in o _____ te sl _____. De bran _____ roept omwon _____ op ra _____ en deu _____ gesloten t _____ houden vanwege de eno _____ rookontwikkeling, al _____ een woordv _____.

Het vu _____ in h _____ gebouw a _____ de tt. Vasumweg brak rond half twaalf uit. Het is nog niet duidelijk of bij de brand gevaarlijke stoffen vrijkomen.

Bijlage 6: C-test Duits voor Nederlandse respondenten

C-Test Duits

Van sommige van de volgende woorden ontbreekt het laatste deel. Probeer de ontbrekende letters in te vullen. Wees niet bang om fouten te maken, het gaat niet om de juiste spelling. Ook is er verder geen reden om bang te zijn of fouten te maken. Het gaat bij deze test NIET om slagen, wij gebruiken hem alleen ter inschatting van jouw taalvaardigheid. Als je dus probeert hem extra goed te maken door bijvoorbeeld een woordenboek erbij te pakken, verliest de test zijn waarde. Probeer een passend woord in te vullen. Als je het echt niet weet, mag je het woord overslaan. Let op, de lengte van de lijn zegt niets over de lengte van het woord. Veel succes!

Nahrungsmittel

Für die deutsche Ernährungsindustrie erfüllen sich nicht alle Erwartungen. Dennoch i_____ die Branche, wie Vorstandsvorsit_____ Dr. Oetker in Köln erkl_____, insgesamt no_____ zufrieden. I_____ den ers_____ neun Mon_____ konnte den Umsatz u_____ zwei Pro_____ gesteigert wer_____. Das Weihnachtsgeschäft könnte da_____ beitragen, da_____ die re_____ Wachstumsrate i_____ diesem Ja_____ doch no_____ 1 Prozent erre_____. Während im Inland in den let_____ Monaten Streiks, Regensommer und auch ein Lagerabbau für stagnierende Umsätze sorgten, brachte der Export erfreuliche Impulse.

Lernen

Lernen läßt sich überall. Informationen si_____ an vie_____ Stellen zu finden. Denken Sie nur a_____ Museen. Di_____ Institutionen bie_____ mitunter auch Bücher z_____ Kauf an und verans_____ Vorträge. Den_____ Sie des weiteren a_____ Exkursionen, sowohl in d_____ nähere Umge_____ als i_____ Ausland. V_____ Zeit zu Zeit gi_____ es "Ta_____ der off_____ Tür", wäh_____ derer Fir_____ und Behörden Besuchern ihre Arbeit näherbringen.

Italiener

In Deutschland leben 563 000 Italiener. Nach d_____ Türken u_____ den Bürgern aus d_____ ehemaligen Jugos_____ stellen sie heute d_____ drittgrößte Gru_____ von Auslä_____. Vor vie_____ Jahren waren sie d_____ ersten geladenen Gäste d_____ deutschen Nachkriegsarbeitsmar_____. Auch we_____ es hierzulande 36 000 italie_____ Betriebe gi_____: Mehr als die Häl_____ von d_____ italienischen Erwerbstätigen sind Arbe_____, die mei_____ ohne Berufsausbildung. Ihre Kinder beherrschen nur selten beide Sprachen.

Benzinpreise

Die hohen Benzinpreise, die teureren Flugtickets, die Inflationsraten und nicht zuletzt die ständige Ermahnung, den Gürtel enger zu schnallen, da schwere Zeiten auf uns zukommen - dies si_____ nach Ansicht der Reiseverans_____ die Grü_____ dafür, da_____ eingefleischte Fernre_____ -Fans ih_____ Urlaubsstrategie geän_____ haben und im Extremfa_____ auch ber_____ sind, in deutschen Landen Ferien z_____ machen. Man_____ bundesdeutsche Ferienor_____ haben d_____ Trend rechtzei_____ erkannt, investieren in die_____ Sommer me_____ als bis_____ in d_____ Werbung und stellen nun Ende Juli schon fest, dass das "absolut gut angelegtes Geld war".

Bijlage 7: Aantallen intonatie en nadruk per spreker per gesprek (achter de persoon staat respectievelijk de rol, de nationaliteit, de taalvaardigheid (laag/hoog) en de score op de C-test. Links boven in de tabel staat aangegeven in welke vorm er succes was.

LAAG-LAAG

Geen succes	Intonatie	Nadruk
<i>Ysatis FOLLOW NL LOW (38,2%)</i>	17	22
<i>Daniel GUIDE DU LOW (11,5%)</i>	23	27
<i>Totaal</i>	40	49

Geen succes	Intonatie	Nadruk
<i>Yuri FOLLOW NL LOW (19%)</i>	16	59
<i>Stephan GUIDE DU LOW (0%)</i>	6	21
<i>Totaal</i>	22	80

Geen succes	Intonatie	Nadruk
<i>Archana GUIDE NL LOW (30,9%)</i>	23	31
<i>René FOLLOW DU LOW (0%)</i>	4	13
<i>Totaal</i>	27	44

Succes, langer dan zeven minuten	Intonatie	Nadruk
<i>Lalita FOLLOW NL LOW (47,9%)</i>	8	28
<i>David GUIDE DU LOW (2%)</i>	7	42
<i>Totaal</i>	15	70

Succes, langer dan zeven minuten	Intonatie	Nadruk
<i>Eduard FOLLOW NL LOW (42,4%)</i>	3	12
<i>Katharina GUIDE DU LOW (26%)</i>	29	33
<i>Totaal</i>	32	45

HOOG LAAG

Geen succes	Intonatie	Nadruk
<i>Elly FOLLOW NL LOW (45%)</i>	6	25
<i>CHRISTIANE GUIDE DU HIGH (59%)</i>	-	17
<i>Totaal</i>	6	42

Succes, binnen zeven minuten	Intonatie	Nadruk
<i>Marijn FOLLOW NL LOW (44%)</i>	3	4
<i>Tanja GUIDE DU HIGH (95%)</i>	23	10
<i>Totaal</i>	26	14

Succes, langer dan zeven minuten	Intonatie	Nadruk
<i>John GUIDE NL LOW</i>	9	29

(44%)		
Markus FOLLOW DU HIGH (67%)	5	16
Totaal	14	45

Succes, langer dan zeven minuten	Intonatie	Nadruk
Jayant FOLLOW NL LOW (44%)	7	30
Milena GUIDE DU HIGH (93,8%)	11	27
Totaal	18	57

Succes, langer dan zeven minuten	Intonatie	Nadruk
Marloes GUIDE NL LOW (42,4%)	9	20
Pia FOLLOW DU HIGH (79%)	13	19
Totaal	22	39

Succes, langer dan zeven minuten	Intonatie	Nadruk
Ferdi FOLLOW NL HIGH (70,5%)	19	38
Nele GUIDE DU LOW (0%)	11	17
Totaal	30	55

Geen succes	Intonatie	Nadruk
Jannemarij FOLLOW NL HIGH (68,4%)	14	26
Tobias GUIDE DU LOW (6,6%)	4	10
Totaal	18	36

Geen succes	Intonatie	Nadruk
Dirk GUIDE NL HIGH (60%)	6	13
Katarine FOLLOW DU LOW (48,6%)	6	11
Totaal	12	24

HOOG HOOG

Geen succes	Intonatie	Nadruk
Jorien GUIDE NL HIGH (55,2%)	27	11
Susanne FOLLOW DU HIGH (96 %)	18	10
Totaal	45	21

Succes, binnen zeven minuten	Intonatie	Nadruk
Eva GUIDE NL HIGH (80%)	6	10
Klaas FOLLOW DU HIGH (63 %)	2	5
Totaal	8	15

Succes, langer dan zeven minuten	Intonatie	Nadruk
Rick FOLLOW NL HIGH (85,1%)	16	38
Jutta GUIDE DU HIGH (87,5 %)	4	4

<i>Totaal</i>	20	42
---------------	----	----

Succes, binnen zeven minuten	Intonatie	Nadruk
<i>Inge GUIDE NL HIGH (55%)</i>	4	12
<i>Stephanie FOLLOW DU HIGH (81 %)</i>	-	8
<i>Totaal</i>	4	20

Succes, binnen zeven minuten	Intonatie	Nadruk
<i>Corine FOLLOW NL HIGH (65,6%)</i>	7	15
<i>Felix GUIDE DU HIGH (72,9 %)</i>	11	24
<i>Totaal</i>	18	39

Succes, langer dan zeven minuten	Intonatie	Nadruk
<i>Marion GUIDE NL HIGH (68,8%)</i>	20	20
<i>Ellen FOLLOW DU HIGH (86,5%)</i>	6	18
<i>Totaal</i>	26	38

Geen succes	Intonatie	Nadruk
<i>Tarik FOLLOW NL HIGH (60,8%)</i>	8	28
<i>Particia GUIDE DU HIGH (88,2%)</i>	8	18
<i>Totaal</i>	16	46